

This is an interview with Charalambos Ppiros on Wednesday 21st December 2012 at his home in Renmark. The interviewer is Helen Haltis and the interview is being conducted as part of the Greek Migrant Experience - the reality of migrating to South Australia in the 1900s - Oral Histories Project, an OEEGA initiative. It is funded by the Australian Government's "Your Community Heritage Program - Sharing Community Heritage Stories". Charalambos's wife Artemis is also sitting in.

The interview will be conducted in Greek.

As indicated in the Oral History Handbook:

Punctuation: Square bracket [ ] indicate material in the transcript that does not occur on the original tape recording. Sentences that were left unfinished in the normal manner of conversation are shown ending in three dashes, - - -

Καλησπέρα Χαράλαμπε και ευχαριστώ πάρα πολύ που μας edéχτηκες στο σπίτι σου - σπίτι σας.

Καλωσορίσατε.

Μπορείς να μου πεις το όνομά σου;

Χαράλαμπος Ππύρος

Και πού γεννήθηκες;

Στην Βασίλεια, επαρχία Κυρήνειας.

Κοντά σε ποια μεγάλη πόλη ήταν αυτό το μέρος;

Η μεγάλη πόλις ήταν η Κυρήνεια, η πρωτεύουσα της επαρχίας. Εκεί ήταν τα διοικητήρια, εκεί ήταν όλα τα κυβερνητικά γραφεία τότε και έτσι, μετά δηλαδή από τους Εγγλέζους, μετά που έγινε η Κυπριακή Δημοκρατία, πάλι εκεί ήταν τα κυβερνητικά γραφεία.

Ωραία, αυτό είναι στη βόρειο ή νότια;

Στην βόρειο.

Και πότε γεννήθηκες;

Γεννήθηκα στις 6 Απριλίου, 1927.

Και οι γονείς σου πόσα παιδιά είχανε;

Πέντε. Τέσσερα κορίτσια και εγώ.

Εσύ ήσουν ο πρώτος --- ο τελευταίος ---;

Ο τελευταίος.

Τελευταίος κατά σειρά. Και οι γονείς σου με τί αποσχολούντανε στο χωριό;

Εργάτες ήτανε.

Εργάτες. Τί δουλειές κάνανε;

Διάφορες. Όπου είχαν δουλειές τους καλούσαν να πάνε να καλλιεργήσουν τα χτήματα ή να πάνε να θερίσουνε ή να πάνε να βγάλουν διάφορα κηπουρικά, είτε κρεμμύδια είτε λαχανικά ---Αυτές τις δουλειές κάνανε.

Ήταν δηλαδή στην γεωργία, στα χτήματα των άλλων.

Είχε το μέρος μας πολλές τέτοιες δουλειές, αγροτικές.

Γεωργικές δουλειές. Ήταν εύφορο το μέρος σου πολύ;

Είχε ελιές, είχε χαρουπιές, μαζεύαν ελιές, χαρούπια, βγάζαμε και λάδι ---

Ήταν μεγάλο το χωριό σου;

Όταν ήμουν στο σχολείο θυμάμαι ότι ήταν κάπου 350 [κάτοικοι], κάτι τέτοιο, αλλά μετά όταν μεγάλωσα και έγινα στα 25 μου, είχε φτάσει κοντά στους χίλιους.

Είπες ότι πήγες στο σχολείο. Μέχρι τί τάξη πήγες στο σχολείο;

Τέλειωσα το δημοτικό, έκτη τάξη.

Τα παιδικά σου χρόνια πώς τα θυμάσαι;

Τα παιδικά μου χρόνια, θυμάμαι την φτώχεια που περάσαμε.

Γιατί, τί έγινε;

Συνεχίζουμε με τον Χαράλαμπο μετά από ένα μικρό διάλειμμα.

Μιλούσαμε πώς περνούσατε στο χωριό όταν ήσουν μικρός.

Όταν μεγάλωσα πήγα για τέχνη, πήγα καρεκλάς.

Ορίστε;

Καρεκλάς. Γιά ένα διάστημα έμαθα αυτό που έμαθα, μετά η δεύτερη μου αδελφή είχε παντρευτεί με έναν που ήταν πελεκάνος, μαραγκός, και κοντά του έμαθα και αυτή την δουλειά. Και εν τω μεταξύ συνέχιζα και εγώ και έκανα τέτοιες δουλειές. Έκανα και καρέκλες, ήμουν και με τον γαμπρό μου και κάναμε και τους μαραγκούς. Αυτά ήταν τα χρόνια όλα, αλλά εγώ πολλές φορές, μετά όταν ερχόταν το καλοκαίρι, που είχε θέρος, επειδή είμασταν φτωχή οικογένεια, ο πατέρας μου και η μητέρα μου φεύγανε και πηγαίνανε στα χωριά που είχε θέρος και εγώ μαζί τους, και θερίζαμε. Όταν ήμουν

μικρός εγώ έδενα τα δεμάτια. Μετά τον δεύτερο χρόνο έμαθα και θέριζα και έτσι βγάζαμε το μεροκάματό μας. Το προς το ζειν να πούμε.

Όλοι μαζί σαν μία οικογένεια.

Αυτό συνέχιζε, κάθε χρόνο πηγαίναμε. Μπορεί να έκανα την τέχνη μου, καρεκλάς που ήμουν, αλλά πηγαίναμε σε αυτή τη δουλειά. Συνέχεια, έξι - επτά χρόνια, από τότε που ήμουν μικρός, πήγαινα.

Ωραία.

Μετά από αυτά, όταν ενηλικιώθηκα, γίνηκα 16, 17 χρόνων, επήγα και έμαθα και στα καλούπια, σε οικοδομικές δουλειές, και επήγαινα και δούλευα επάνω σε αυτές τις δουλειές. Μετά γύρισα πίσω στο χωριό. Η μητέρα μου ήταν φτωχή [αλλά εργατική γυναίκα]. Είμαστε φτωχή οικογένεια, είχα μια αδελφή, η τελευταία, που [πέθανε πριν λίγα χρόνια] ήταν εδώ στο Adelaide, η Ελισάβετ. [Μαζί με τη μητέρα μου τη βοηθήσαμε να κτίσει το σπίτι της στο χωριό].

Πότε ήλθε η αδελφή σου στην Αυστραλία;

Η αδελφή μου ήλθε στην Αυστραλία το '58, '59, κάτι τέτοιο.

Πάμε πίσω στα παιδικά σου χρόνια, όταν μεγάλωσες λιγάκι, είχαμε και τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο μετά. Ήσουν εσύ μικρός ασφαλώς. Είδατε καθόλου πόλεμο στην Κύπρο;

Στον παγκόσμιο πόλεμο δεν είδαμε εμείς πόλεμο, γιατί δεν εφτάσανε οι Γερμανοί στην Κύπρο. Αλλά όμως γίνανε κάτι επιθέσεις από Γερμανικά αεροπλάνα, βομβαρδίζανε στην Κύπρο, τα θυμούμαι. Τα θυμούμαι αλλά όχι και πολλά πράγματα γιατί ήμουν 16 - 17 χρόνων εκείνον τον καιρό. Εγώ, [η δική μου η ηλικία] δεν επήγαμε σε πόλεμο.

Άλλες φασαρίες θυμάσαι, στην Κύπρο, να είχατε διάφορους πολέμους;

Οι φασαρίες που έγιναν ήταν μετά από την κήρυξη της δημοκρατίας που είχαν συγκρουστεί, το '63, οι Τουρκοκύπριοι με τους Ελληνοκύπριους.

Ναι, τί έγινε, για πες μου.

Όπως είχαμε ακούσει ότι οι Τουρκοκύπριοι --- μάλλον αυτά ήταν κάτι ορισμένα τεχνάσματα που εγίνονταν και βάλαν τους Τουρκοκύπριους με τους Ελληνοκύπριους να έρθουμε σε σύγκρουση.

Ποιος τα έβαλε, για ποιον λες;

Αυτά πρέπει να ήταν --- βαλτά από τους Εγγλέζους. Γιατί τότε τους Εγγλέζους δεν τους άρεσε όταν εξητούσανε την ανεξαρτησία της οι Κύπριοι, και έπρεπε να μας φέρει αντιμέτωπους, τους Ελληνοκύπριους με τους Τουρκοκύπριους.

Όταν ήταν κάτω από την Αγγλία η Κύπρος πώς περνούσατε;

Όχι και άσχημα, αλλά όχι και καλά. Με τους Τουρκοκύπριους πάντως επερνούσαμε πολύ καλά.

Πιο καλά;

Πολύ πιο καλά και θυμάμαι και οι γονείς μας, που είμαστε μικροί, που εδουλεύασι στην ίδια δουλειά, επηγαίναμε --- επήγαινα εγώ που ήμουν μικρός και τα παιδιά των Τουρκοκυπρίων, που ήταν και αυτά μικρά, και πηγαίναμε στους γονείς μας το φαγητό εκεί που δουλεύανε. Γιατί τότε επηγαίνασι μακριά από τα χωριά --- να κόψουν ξύλα, να τα κάνουν σε στίβες, να κάψουσιν καμίνια, ασβεστοκάμινια, και μεινίσκαν έτσι μακριά, και επηγαίναμε εμείς, οι μικροί, να τους πάμε το φαΐ τους. Και είμαστε όλα τα παιδιά μαζί.

Όλοι μαζί;

Όλοι μαζί, και οι γονείς μας εδουλεύανε μαζί. Τουρκοκύπριοι και εμείς, τα παιδιά, δεν είχαμε καμιά [διαφορά]. Τίποτε μεταξύ μας.

Τί άλλαξε;

Το τί άλλαξε, στο τέλος, όπως είπαμε ήλθασιν σε σύγκρουση μεταξύ των το εξηνατρία. Φαίνεται ότι οι εχθροί της Κύπρου επροσπαθούσαν να κάνουνσι κάτι κακό για την Κύπρο. [Στην Ελλάδα έγινε στρατιωτική Χούντα]. Η Χούντα οργάνωσε και στην Κύπρο την 'ΕΟΚΑ Β' και εκάμαν το πραξικόπημα το '74, και μετά δώσαν την αφορμή και εισέβαλαν οι Τούρκοι στην Κύπρο.

Πρίν από αυτό, παντρεύτηκες στην Κύπρο και έκανες --- πόσα παιδιά έχεις;

Τρία παιδιά.

Τρία παιδιά κάνατε, και --- στο πραξικόπημα τί έγινε, πες μου λεπτομέρειες. Πώς το βλέπατε.

Το πραξικόπημα βέβαια δεν το βλέπαμε καλό γιατί είχαμε καταλάβει ότι θα δόσουμε μια αφορμή στους Τούρκους να μπουνε, να εισβάλουν στη Κύπρο, γιατί αυτός που διορίστηκε "πρόεδρος" από τους πραξικοπηματίες ---

Ποιος ήταν ο πρόεδρος;

Ήταν ο Νίκος Σαμψών. Αυτός το '63 που έγιναν οι φασαρίες μεταξύ των Κυπρίων, είχε στιγματιστεί από τους Τούρκους [διότι διέπραξε σφαγές τουρκοκυπρίων, αμάχων], και ακριβώς όταν μπήκε 'πρόεδρος' του πραξικοπήματος ο Σαμψών, βρήκανε την ευκαιρία, ήβραν την αφορμή και είπαν ο Σαμψών θα σκοτώσει τους Τουρκοκύπριους και θα επεμβούμε να γλυτώσουμε τους Τουρκοκύπριους. Αυτό ήταν μία πρόφαση βέβαια. Έτσι έλεγαν, και έκαναν την εσβολή οι Τούρκοι. Ήταν μιά [κίνηση] να πούμε --- που έδωσε την αφορμή και μπήκαν και κάναν την εσβολή.

Εσείς, στο χωριό σας ήσαστε στη βόρεια Κύπρο και τα είδατε όλα αυτά; Τους εβλέπατε τους Τούρκους που ερχόντουσαν μέσα;

Εμείς, να σου πω, ξυπνήσαμε το Σαββάτο πρωί, αλλά τα πλοία των Τούρκων, ήταν από την νύχτα μέσα, απέναντί μας, και τα έβλεπα από το παράθυρο. Τα είδαμε τα πλοία και είπαμεν ότι οπωσδήποτε οι Τούρκοι θα εσβάλουν. Έτσι το είπα εγώ. Και [σκόπευα] με την γυναίκα μου, [εκείνη τη μέρα να πάμε] στη Λευκωσία, για να δούμε, τί εγίνονταν οι υπόλοιποι δικοί μας εκεί, [διότι με το πραξικόπημα δεν ξέραμε τί είχαν απογίνει]. [Η γυναίκα μου] είχε και αδελφή στην Λευκωσία, με τον άνδρα της, παντρεμένη, θέλαμε να δούμε τί έγινε, μήπως συνέβηκε κάτι.

Αρτεμη θέλεις να πείς κάτι;

Αρτεμης   Ναι. Αυτό που λέει, ότι θέλαμε να πάμε στην Λευκωσία, δεν εμπορέσαμε να πάμε γιατί ήταν η θάλασσα γεμάτη πλοία και το πρωί αρχίσανε οι βομβαρδισμοί. Αμέσως, σε όλα τα στρώπεδα, γύρω γύρω, αρχίσανε οι βομβαρδισμοί και μου λέει, κάτσε, δεν θα μπορέσουμε να πάμε για την αδελφή σου γιατί άρχισε ο πόλεμος. Και πιάσαμε τα παιδιά μας και κατεβήκαμε, λέει να κατεβούμε έξω, ανοιχτά, στο περιβόλι για να μην έχουμε φόβο να πέσει καμιά βόμβα στο σπίτι και κάτσαμε όλοι κάτω από τις λεμονιές αυτή την ημέρα και το βράδι. Ήταν και ποτισμένα, θυμάμαι, τα λεμονοδενδρα, βάλαμε ένα πάπλωμα μέσα στην λάσπη και μείναμε όλο το βράδι εκεί και ήλθε και η θεία μου με τον άνδρα της, ήλθαν οι γειτόνοι, μερικοί γειτόνοι εκεί και εκάτσαμε όλοι παρέα, από κάτω στα δένδρα, μέχρι την άλλη ημέρα αλλά η νύχτα εγίνονταν ημέρα από τις φωτιές που εβάλαν το αεροπλάνα. [Χτυπούσαν και] τα πλοία από μέσα και έτσι δεν μπορούσαμε να μπούμε μέσα στο σπίτι.

Πριν γίνει αυτό είχατε καταλάβει τίποτα ενωρίτερα;

Μάλλον το υποψιαζόμαστε, με τις κινήσεις που εγίνονταν ότι ήταν να γίνει [εισβολή].
Βέβαια το υποψιαζόμαστε.

Τί γινότανε δηλαδή;

Άρτεμης Ήταν η θάλασσα γεμάτη πλοία στο βάθος, γιατί είμαστε κοντά, 40 μίλια είμαστε από την Τουρκία και βλέπαμε, και λέει ο Χαράλαμπος ότι "θα έχουμε σύντομα πόλεμο".

Στην ξηρά, πάνω, υπήρχε στρατός; Βλέπατε στρατό;

Άρτεμης Ξεκίνησε Δευτέρα, [15 Ιουλίου] το πραξικόπημα, Παρασκευή βράδυ γέμισαν οι τόποι [η θάλασσα] Τούρκους, και αρχίσαν οι νέοι να μαζεύονται [το Σάββατο το πρωί, 20 Ιουλίου], να τρέξουν να πάρουν όπλα.

Από πού;

Άρτεμης Τα όπλα ήταν όλα μαζεμένα από τους πραξικοπηματίες και τα κλείσαν μέσα σε μία αποθήκη. Μέχρι τα αεροβόλα, αυτά τα μικρά που είχασιν στα σπίτια για κυνήγι. Μέχρι και αυτά επήραν και δεν είχασιν τίποτα. Επηγαίναν οι νέοι να καταταχθούν στο στρατό, χωρίς όπλα, και τους επαίρνασι. Ένας γείτονας, της ['ΕΟΚΑ Β'], τους έβαλε όλους μέσα στο landrover και τους επήρε ακριβώς εκεί που εγινόταν η απόβαση από τους Τούρκους [και τα κατέβασε εντελώς άοπλα, να περιμένουν, δήθεν να τους δωθούν όπλα από το στρατό μας]. Αυτά τα παιδιά, τα χωριανά μας, δεν έμεινε ούτε ένα ζωντανό.

Το πραξικόπημα πού έγινε; Μπορείς να μου εξηγήσεις τί είναι αυτό και πώς γίνεται;

Το πραξικόπημα ξεκινήσασι αυτοί νύχτα, χωρίς να ξέρουμεν. [Ξημερώματα Δευτέρας 15 Ιουλίου 1974. Χρησιμοποίησανε τα τανκς του στρατού και πήγαν εναντίον του Προεδρικού Μεγάρου να σκοτώσουν τον Πρόεδρο Μακάριο και να βάλουν δική τους στρατιωτική κυβέρνηση].

Ποίοι είναι αυτοί;

Είναι άνθρωποι που ήσαν στην 'ΕΟΚΑ Β', μάλλον που ήταν συνεργάτες με τη χούντα των Αθηνών.

Άρτεμης Τους είχεν οργανώσει ο Γρίβας.

Χαράλαμπος . Εκεί που είχασιν τον γάμο, την νύχτα, να πούμε [στο χωριό, την προηγούμενη του πραξικοπήματος, είχαν κάποιο γάμο], ο ίδιος ο γαμπρός [και οι φίλοι

του, αφού γνώριζαν τα σχέδια των αρχηγών τους], εδιαλύσασιν τον γάμο και πήγαν όλοι στο πραξικόπημα. Εσηκωθήκαμεν εμείς το πρωί, εγώ εδούλευα στη Κυρήνεια, σε μια εταιρία γενικών επισκευών, στα καλούπια [στις οικοδομές], και ακούμεν το ράδιο να λέει ότι "ο Μακάριος είναι νεκρός". Έγινε το πραξικόπημα και εφύγαμεν όλοι από τις δουλειές μας και πήγαμεν στα σπίτια μας για να δούμε τί γίνονταν με τις οικογένειές μας, να δούμε τί θα κάνουμε.

Υπήρχε φόβος;

Αρτεμης Φόβος! Ήλθασιν στο σπίτι μας βράδυ, όπως εκοιμούνταν τα παιδιά - ήταν μικρά, επηγαίναν στο δημοτικό σχολείο - μέχρι τις τσάντες τους, που είχαν τα βιβλία, τις αναποδογύρισαν για να βρουν όπλα. Εψάξαν το σπίτι, αφού δεν είχαμε εμείς όπλα, δεν είχαμε τίποτα, κατεβήκαν κάτω στη αυλή μας. Είχαμε έναν φούρνο που εξυμώναμε, μέχρι τις στάχτες βγάλασιν έξω για να βρούνε όπλα. Ήταν ο μακαρίτης ο μπαμπάς μου στο κάτω δωμάτιο που μείνισκε, επήγανε, ανοίξανε την πόρτα, σηκώσανε τον γέρο [για να ψάξουνε για όπλα] --- Αφού δεν είχαμε τίποτα σηκωθήκανε και φύγανε.

Εντάξει

Χαράλαμπος Εγώ ήμουνα ο γραμματέας του παραρτήματος της [εργατικής] συντεχνίας του χωριού μας και με θεωρούσαν ότι ήμουν εμπόδιο στα σχέδιά τους. Ο σκοπός ήταν να μας ενοχοποιήσουν για να μας συλλάβουσιν, για να μας πάρουν από το μέρος ---

Αρτεμης Θέλαν να εξολοθρέψουν τους προοδευτικούς ανθρώπους [που τους θεωρούσαν αντίθετους στα σχέδια τους]

Χαράλαμπος Και ήλθαν την νύχτα με ένα landrover και μπήκαν μέσα στο σπίτι, τρεις με τα όπλα, άλλοι ήταν κάτω, και μου είπαν "θέλουμε να κάνουμεν έλεγχο γιατί έχουμε πληροφορίες ότι έχεις όπλα Τσέχικα και ήλθαμε να ερευνήσουμε". Του λέω "εντάξει. Αφού έχετε αυτές τις πληροφορίες έχετε το δικαίωμα να ψάξετε και μέσα στο σπίτι και έξω, μέσα στην αυλή, και άμα βρείτε κάτι τέτοιο τότε να με ενοχοποιήσετε". Το λοιπόν εψάξασιν, αυτοί δεν ευρήκασιν τίποτε και έφυγαν χωρίς να με συλλάβουν εμένα. Γιατί [πολλούς] από τους δικούς μας ανθρώπους, του [εργατικού] παραρτήματος, ανθρώπους της αριστεράς, τους επήρασιν όλους και τους εκλείσασιν στο φρούριο της Κυρήνειας. Και αυτοί ελευθερωθήκασιν όταν έγινε η εισβολή από τους Τούρκους. Κάποιος αστυνομικός που κατάλαβε ότι κάτι εγίνετο και με το όπλο του έσπασε την κλειδαριά

και τους απελευθέρωσε, και έφυγε ο καθένας και πήγαν στα σπίτια τους, αλλά όμως η εισβολή των Τούρκων συνεχιζόταν. Με τα δυσκολίες περάσαν οι άνθρωποι να πάνε και στα σπίτια τους. Έπρεπε να κάνουν έναν γύρο, να κόψουν κάπου 50 μίλια για να μπορέσουν να έλθουν στη Λάπηθο, ενώ από την Κυρήνεια στη Λάπηθο 8 μίλια είχαμε. Αλλά είχαν οι Τούρκοι κόψει το δρόμο από την Κυρήνεια μέχρι το Έξι Μίλι που έγινε η εισβολή και δεν μπορούσε κανένας να περάσει. Το είχαν κόψει από την πλευρά της Κυρήνειας. Έπρεπε να πας γύρω, να πας στην Λευκωσία και να γυρίσεις στη Λάπηθο. Με αυτό τον τρόπο γλύτωσαν οι άνθρωποι. Εμείς, για να μπορέσουμε να φύγουμε, κοιτάζαμε ποια ώρα ήταν που δεν είχε βομβαρδισμούς και έπιασα το αυτοκίνητο, έβαλα την οικογένειάν μου μέσα, επήρα ορισμένα φαγώσιμα, ορισμένα ρούχα, ό,τι χωρούσε τέλος πάντων το αυτοκίνητο μου και εφύγαμε για να πάμε στις ορεινές περιοχές που νομίζαμε ότι δεν θα γινότανε τίποτα εκεί. Δεν θα μας ενοχλούσαν εκεί.

Και πόσον καιρό καθήσατε έξω εκεί;

Αρτεμης Μέχρι να δούμεν, έξι μήνες.

Χαράλαμπος Από την ώρα που έγινε η εισβολή μέχρι τις 5 Μαρτίου εταλαιπωρούμασταν από το ένα χωριό στο άλλο χωριό. Επήγαμε στην Λεμεσό και μετά από τη Λεμεσό, 5 Μαρτίου, εκανονίσαμε τα διαβατήρια μας και ξεκινήσαμε για την Αυστραλία.

Αυτούς του έξι μήνες όμως που γυρίζατε από χωριό σε χωριό, πήγατε σε γνωστούς σας; Πού μένατε;

Χαράλαμπος Εμέναμε σε διάφορα σπίτια, όπου μας φιλοξενούσαν [συμπατριώτες μας] στην άλλη πλευρά, για ένα διάστημα, αλλά όταν επήγαμε στη Λεμεσό, για τρεις μήνες περίπου, είχε κατηχητικά [κάποιο κτήριο που κάναν κατηχητικό σχολείο] η εκκλησία στη Λεμεσό και εμείναμεν εκεί μέχρι που εφύγαμεν [για την Αυστραλία].

Σας εβοήθησε η εκκλησία με σπίτι;

Όχι, όχι! Κανένας δεν μας εβοήθησε. Η βοήθεια που επαίρναμεν ήταν ένα --- σαν συσσίτιο, που παίρναμε σαν πρόσφυγες, να πούμε, από τα διάφορα --- [τις κρατικές υπηρεσίες].

Από τί, ποιός σας έδινε βοήθεια;

Χαράλαμπος Αυτή τη βοήθειαν εστέλασιν και από το εξωτερικόν και ρούχα και παπούτσια και είδη φαγώσιμα, λάδια, όλα αυτά. Είχαν αποθήκες που τα συγκεντρώναν και είχε μιαν επιτροπή [μέριμνας], είχαν ανθρώπους που τα διανέμαν αναλόγως.

Αυτή η επιτροπή ποια ήταν;

Χαράλαμπος Ήταν επιτροπή από [εθελοντές] πρόσφυγες, και τους ανθρώπους εκεί.

Αρτεμης Του χωριού μας [ανθρώποι] --- Κάθε πόλις, ξέρανε τους δικούς τους ανθρώπους, τους κάτοικους, και έτσι ήξερεν πόσα άτομα είναι στην κάθε μια οικογένεια, και αναλόγως έδινε τα πράγματα.

Ρούχα και τρόφιμα.

Εμείς είμαστε από την Λάπηθο για παράδειγμα. Είχε από την Λάπηθο ανθρώπους, που μας ηξέραν. Οι άλλοι ήταν από την Κυρήνια, είχε και αυτό τους ανθρώπους, ήταν από το Βαρώσι, είχε και αυτό ανθρώπους μέσα, και έτσι ηξέραμε ο ένας με τον άλλον, και γινόνταν η βοήθεια αναλόγως.

Όταν φύγατε από το σπίτι σας φανταζόσαστε ποτέ ότι δεν θα ξαναπάτε πίσω;

Αρτεμης Όχι

Χαράλαμπος Πάντως όταν εφύγαμεν, ήλθαμεν στην Αυστραλίαν, ε, ελαχταρούσαμεν για να γυρίσομεν πίσω

Αρτεμης Εφύγαμεν για να γλυτώσομεν.

Χαράλαμπος Έγω τουλάχιστον σαν να μην το πίστευα.

Εσύ δεν το πίστευες αλλά εσύ, κυρία Άρτεμη, πίστευες ότι θα ξάνα πας στο σπίτι σου;

Άρτεμης Ναι, γιατί άφησα όλα τα πράγματα, τίποτα δεν έπιασα. Πήραμε μόνο δύο τσάντες. Ότι τρόφιμα είχα μέσα στο ντούλαπι μου τα έβαλα και πήρα ένα πάπλωμα και ένα σεντόνι μόνο, γιατί ήταν καλοκαίρι τότε. Όπου πηγαίναμεν απλώνναμεν το πάπλωμα και πέφταμεν όλη η οικογένεια πάνω.

Και περίμενες για την ημέρα που θα μπορούσες να πας πίσω στο σπίτι σου.

Άρτεμης Να γυρίσουμε πίσω.

Αλλά δεν έγινε αυτό ασφαλώς.

Άρτεμης Το περιμένουμε ακόμα.

Τον καιρό που λείπατε δηλαδή, τί ξέρατε, ποιός έμενε μέσα στο σπίτι σας, τι έγινε τότε;

Χαράλαμπος Πήγαμε στο σπίτι μας. Όταν ήλθαμε στην Αυστραλία εγυρίσαμε --- στα 20 χρόνια εγυρίσαμε στην Κύπρο - αλλά την πρώτη φορά δεν πήγαμε να δούμε το σπίτι μας.

Γιατί;

Χαράλαμπος [Δεν μας επέτρεπαν]. Σε δέκα χρόνια που ξάνα πήγαμε, πήγαμε και το είδαμε το σπίτι μας.

Πώς αισθάνθηκες;

Χαράλαμπος Στενοχωρηθήκαμεν. Βρήκαμε άλλους μέσα, Τουρκοκύπριους, και ο Τουρκοκύπριος που έμενε στο δικό μας σπίτι ήταν λίγο σαν --- πώς να το πεις, η γυναίκα του δεν είχε καλούς τρόπους, [ήταν εχθρική]. Αλλά απέναντι είχε έναν άλλο Τουρκοκύπριο που ήταν πολύ καλός κύριος, και αυτός και η γυναίκα του και τα κορίτσια του, και μας εφίλεψαν μάλιστα. Μας εφίλεψαν, και ο ίδιος είπε αυτό που έγινε, λέει, και για εσάς κακό είναι και για εμάς κακό.

Όταν εφύγατε, ποιός σας είπε πώς δεν μπορείτε να πάτε πίσω στο σπίτι σας τότε, πως δεν μπορείτε να γυρίσετε πίσω στο χωριό σας.

Χαράλαμπος Δεν μας είπε κανένας, αφού βλέπαμε την κατάσταση ποια ήταν. [Ήταν ξένη στρατιωτική κατοχή. Πού να πας; Σε σκοτώνανε].

Και ο κόσμος, οι Έλληνες που είχαν φύγει, τα σπίτια τα άφησαν άδεια, και τί έγιναν αυτά τα σπίτια;

Χαράλαμπος Τα σπίτια, έμειναν άδεια, αυτά τα πήραν. Ότι έμεινε μέσα το πήραν οι Τούρκοι.

Φέραν κόσμο από την Τουρκία;

Χαράλαμπος Φέρανε κόσμο από την Τουρκία και τους βάλανε σε σπίτια των δικών μας.

Τους Τουρκοκύπριους που ήταν στην νότια Κύπρο, αυτούς τους βοηθήσανε καθόλου να πάνε πάνω στα βόρεια, να πάει ο πληθυσμός εκεί πέρα;

Αρτεμης Ναι τους εξεσηκώσασιν αυτούς.

Πώς, τί έγινε;

Αρτεμης Τους εφοβρίζαν [οι φανατικοί τουρκοκύπριοι για να τους υποχρεώσουν να φύγουν από τη νότια Κύπρο, να ξεχωρίσουν τους τουρκοκύπριους από τους Ελληνοκύπριους για να πετύχουν τα σχέδια τους, που ήταν η διχοτόμηση της Κύπρου].

Όταν κάποιοι λέγανε ότι θέλουν να μείνουν στα σπίτια τους, οι άλλοι τους εφοβερίζουν ότι θα τους σκοτώσουν [οι Ελληνοκύπριοι] και τους ανάγκαζαν [να φύγουν]. Θυμάμαι που πήγαμε στη Λεμεσό, κλάματα οι Τουρκάλες, δεν ήθελαν να φύγουν. Και τους εβάλανε μέσα στα λεωφορεία με δυσκολία.

Και πού τους πήγανε;

Αρτεμης Τους επήγανε στο βόρειο μέρος που ήταν οι περιουσίες μας, και κατοικήσανε. Όπως επάθαμε εμείς που ξεσηκωθήκαμε από το βορά και επήγαμε στο νότο, αυτοί εφύγανε από το νότο και πήγανε στο βορά.

Δηλαδή θέλανε να χωρίσουν την Κύπρο, η βόρεια να είναι οι Τούρκοι και η νότια να είναι Ελληνες.

Αρτεμης Ναι ήταν το πρόγραμμα τέτοιο.

Και πού κάναν την γραμμή, τα σύνορα. Πώς τα κάναν;

Τα σύνορα --- ήταν ένα σχέδιο, παλιό σχέδιο, το οποίο θέλαν να διαμελίσουν την Κύπρο, γιατί την Κύπρο ήθελαν να την κάνουν, με λίγα λόγια, σαν αεροδρόμιο, ολόκληρη την Κύπρο --- [μια στρατιωτική βάση]. Αυτοί ήταν οι σκοποί, τους Άγγλο-αμερικάνους [των Αγγλο-αμερικάνων], να το πούμεν έτσι, με σκοπό να επιβλέπουν και στη Μεσόγειο, να βρίσκονται --- [και κοντά στις αραβικές χώρες]. Τώρα, τί να πούμε, αυτό που έγινε ήταν ο σκοπός τους να την κάνουν ορμητήριο την Κύπρο, και ήταν το σχέδιο τους να [την] χωρίσουν από το χωριό --- [το χωριό Κόκκινα] και να το κόψουν να πάει όπου βλέπασιν που είχαν Τούρκους πάρα-πάνω, αυτούς τους τόπους τους εκόψασιν μέσα στην μισή Κύπρο [από Κόκκινα, στα δυτικά, τραβήξαν τη γραμμή να πάει μέχρι την άλλη πλευρά, στη Δερύνεια].

Μπορούμε να πούμε το βόρειο μέρος της Κύπρου, που ήθελαν να πάρουν οι Τούρκοι, είναι το πιο καλό μέρος, το πιο εύφορο μέρος της Κύπρου;

Αρτεμης Το πιο εύφορο μέρος της Κύπρου είναι αυτό.

Χαράλαμπος Ναι μπορούμε να πούμε ότι η περιοχή της Κυρήνειας, [του Μόρφου και της Αμμοχώστου] απ' όλα μπορούσε να παράγει.

Artemis Ήταν μια παράδεισος.

Χαράλαμπος Απ' όλα μπορούσε να παράγει αλλά όχι μεγάλες ποσότητες. Το μόνο που είχε σε μεγάλη ποσότητα ήταν τα λεμονόδενδρα. Η Μεσαορία είχε πολύ σιτάρι. Αυτές οι περιοχές [τις] εκόψαν μέσα στην περιοχή των κατεχομένων. Και η άλλη εύφορη

περιοχή ήταν του Μόρφου. Και αυτή εύφορη περιοχή. Αυτή είχε λεμονόδεντρα, πορτοκαλιές, απ' όλα είχε με λίγα λόγια.

Και αυτό ήταν μέσα στην βόρεια.

Ναι ήταν η πιό εύφορη γη, με λίγα λόγια, που επήρασιν αυτοί. Έκοψε [κόπηκε] η εύφορη γή όλη μέσα στα κατεχόμενα.

Μετά που εμείνατε από χωριό σε χωριό, για πέντε, έξι μήνες, επικοινωνήσε η αδελφή σας, που ήταν στην Αυστραλία και σας είπε καλλίτερα να σας κάνω πρόσκληση, έτσι, αυτό έγινε;

Να σου πω. Ακριβώς την ημέρα που έγινε η εσβολή, ο γαμπρός μου με τη κόρη του είχαν έλθει στην Κύπρο [για διακοπές], και όταν έγινε η εισβολή, δεν μπορούσαν ούτε και αυτοί να φύγουν, αλλά σαν Αυστραλοί υπήκοοι τους εβοήθησαν. Επήγε ελικόπτερο και τους σήκωσε. Άλλα είχαμε μιλήσει και είπαν εντάξει, άμα δείτε ότι δεν μπορείτε, θα σας κάνουμε πρόσκληση και να ερθείτε στην Αυστραλία. Και αυτό έγινε. Την επόμενη σηκωθήκανε, φύγασιν από την Κύπρο, ήλθαν στην Αυστραλία και συνεχίσαμε και κανονίσαμε τα διαβατήρια μας για να μπορέσουμε και εμείς να έλθουμε στην Αυστραλία.

Έπρεπε να βάλετε αίτηση εσείς για να φύγετε;

Χαράλαμπος Βέβαια, έπρεπε.

Περάσατε --- τί χρειαζότανε, διαδικασίες, για να φύγετε, για να πάτε στην Αυστραλία;

Οι διαδικασίες, έπρεπε να πάμε σε γιατρό, να μας δει ο γιατρός, να βγάλουμε τα διαβατήριά μας, όλα αυτά, και να γίνει η έγκριση από εδώ, ότι μας δέχονται, και απ' εκεί ήταν εύκολο να φύγουμε.

Με τί ήλθατε; Καράβι, αεροπλάνο;

Με καράβι. Είχαμε φύγει από τη Λεμεσό στον Πειραιά γιατί δεν [λειτουργούσε] τότε το αεροδρόμιο στην Κύπρο για να μπορούμε να φύγουμε με αεροπλάνο. Στην Αθήνα που πήγαμε πήραμε το αεροπλάνο και ήλθαμε στην Αυστραλία.

Και στην Αυστραλία πού μείνατε στην αρχή;

Φύγαμε στις 5 Μαρτίου από την Κύπρο. Οχτώ Μαρτίου φτάσαμε στην Μελβούρνη. Στην Μελβούρνη ήταν η αδελφή μου, του γαμπρού μου που είπα πρωτύτερα, και μένανε στο Shepparton. Εκεί μας φιλοξένησαν για δυόμιση μήνες περίπου. Εγώ, μόλις ήλθα έπιασα δουλειά, μέσα στο εργοστάσιο Ardmona [κονσερβοποίησης φρούτων].

Δούλευα εκεί και μετά, στους δυόμιση μήνες, αποφασίσαμε να έλθουμε εδώ, γιατί ήταν και η άλλη αδελφή μου εδώ, [στο Ρένμαρκ]. Εμείς, δεν ξέραμε την γλώσσα. Εκεί χρειαζότανε και λίγο να ξέρεις την γλώσσα. Λέει η αδελφή μου, "εδώ έχει αρκετούς Έλληνες και μπορείτε να είσαστε καλλίτερα". Στις 21 Μαΐου, τον ίδιο χρόνο, ήλθαμε στο Renmark. Από τότε αρχίσαμε εδώ δουλειά.

Πού μείνατε στην αρχή εδώ πέρα;

Εδώ μείναμε στην αδελφή μου για κανά δυο - δυόμιση μήνες, μετά όμως της λέω "θέλω να βρώ σπίτι, να πάω με την οικογένειά μου, να ξέρω τί κάνω", τέλος πάντων, και βρήκαμε ένα σπίτι και μπήκαμε μέσα. Το ενοικιάσαμε το σπίτι και εγώ όταν ήλθα εδώ έβαλα το όνομά μου στο γραφείο εργασίας ότι είμαι άνεργος και ζητώ δουλειά. Η δημαρχία με κάλεσε για 13 εβδομάδες δουλειά. Επήγα, εδούλεψα για 13 εβδομάδες όπως μου είχαν παραχωρήσει ---

Πού, τί έκανες;

Κάτι χτίσματα ήταν, κάτι για τους δρόμους, καθαρίζαμε, κάτι [φράκτες] χτίζαμε, τέτοια ήταν. Εδούλεψα για 13 εβδομάδες. Εκανα το περίφραγμα του football club, κάναμε ένα άλλο club, που παίζουν μπίλιες σε αυτό --- [και διάφορα τέτοια]. Μετά από αυτό, όταν τελείωσε η δουλειά, είχα οικονομήσει μερικά λεφτά, πήρα ένα κάρο [αυτοκίνητο] και επηγαίναμε με την γυναίκα μου κάθε ημέρα, άμα ετέλειωνεν η μία δουλειά επηγαίναμε σε διάφορους μπλόκους [περιβόλια] ζητούσαμεν δουλειά και έτσι εβρίσκαμεν δουλειά [δουλεύαμε συνέχεια].

Τί δουλειά κάνατε;

Μαζεύαμε πορτοκάλια, μαζεύαμε σταφύλια, κλαδεύαμεν αμπέλια, αυτές τις δουλειές κάναμε. Μετά, όταν εδουλέψαμεν κανά ενάμιση χρόνο, σε αυτές τις δουλειές, βρήκα κάποιον που είχε μπλόκο [κτήμα] δικό του και το πήρα μισακό. Δουλέψαμεν και εκεί ένα χρόνο, πήρα μερικά λεφτά [αποκτήσαμεν κι άλλην πείραν], μου περισέψαν [και] μερικά λεφτά, διότι συνεχίσαμεν να δουλεύομεν και έξω, και αγοράσαμεν σπίτι. Μπήκαμε στο σπίτι, το πρώτο σπίτι που μπήκαμε, αλλά όμως δεν σταματήσαμεν από την δουλειά. Προσπάθησα από την μία να έχω πορτοκάλια, να έχουμε μαζέματα των σταφυλιών, να έχω τον κλάδο, πηγαίναμεν και μαζεύαμεν και βερούκοκα, τελείωνεν ο ένας, επήγαίνα στον άλλον, τελείωνε ο άλλος, και συνέχεια είχαμε δουλειά, δεν σταματούσαμεν. Μετά, όταν περάσασιν περίπου δύο - διόμιση χρόνια εσκεφτήκαμεν ότι πρέπει να κάνομεν κάποιαν δουλειάν δική μας. Είδα ότι είχα το σπίτι μου, μερικά

λεφτά περίσπεσαν, επήγα στην τράπεζα, της είπα πως έχω σκοπό να αγοράσω κτήμα. Είδε η τράπεζα το αντίκρισμά μου, που είχα, είδε ποιο κτήμα ήταν να αγοράσω, μου έκανε δάνειο και το πήραμεν. Από τότες συνέχισαμεν μαζί με τα παιδιά, όλοι μας εις το κτήμα δουλεύαμε, άλλα όμως δεν σταματήσαμεν να πηγαίνομεν εις τις άλλες τις δουλειές. Τα παιδιά μου όσο μικροί και αν ήτανε δουλεύαν. Εμείς, όπου είχαν δουλειά και οι δυο μας, είχα το αυτοκίνητο, πηγαίναμεν, δεν χάναμεν μεροκάματο. Και έτσι, να πούμε, σήμερα είμαστε σε καλή θέση.

Το χτήμα που αγόρασες εσύ τί δένδρα είχε;

Το χτήμα που αγόρασα εγώ είχε λεμονιές, πορτοκαλιές και λίγα αμπέλια, αλλά να σου πω την αλήθεια, όταν το πήραμε δεν ήταν περιποιημένο το χτήμα.

Αρτεμης Δεν είχαμεν εισόδημα.

Χαράλαμπος Δεν είχαμεν εισόδημα εμείς. Το εισόδημά μας ήταν λίγο. Μόλις το εισόδημα έφτανε για να πληρώνουμε τις δόσεις μας στην τράπεζα, τα νερά μας, τα λιπάσματά μας, αυτά. Επηγαίναμεν έξω, επαίρναμεν λεφτά για να συντηρηθούμε εμείς, να συντηρηθεί η οικογένεια και μετά, σιγά, σιγά, όταν περισέψανε λεφτά το φτιάξαμε μόνοι μας το κτήμα.

Τί του κάνατε;

Χαράλαμπος Το εξεχρεώσαμεν. Όταν εμεγάλωσαν τα παιδιά --- το χτήμα το είχαμε όλοι μαζί και με τα δυο τα παιδιά.

Αρτεμης Τα αγόρια.

Χαράλαμπος Τα αγόρια, ναι. Όταν εμεγαλώσαν και ο Παναγιώτης είχε παντρευτεί, μεγαλώνει και ο άλλος, λέω θα παντρευτεί και ο άλλος, δεν μπορούν, δεν γίνεται σε μια δουλειά να είναι και οι δυο. Αποχώρησε ο Παναγιώτης, αυτός έκανε άλλη δικήν του δουλειά και το κτήμα έμεινε εις τον άλλον, και δουλεύει μόνος του.

Ωραία. Και εσείς όταν έγινε αυτό, εσύ με την Κυρία Αρτεμη τί κάνατε;

Χαράλαμπος Εμείς για λίγα χρόνια βοηθήσαμεν λίγον εκεί, μετά μπήκαμεν στο pension [στη σύνταξη] --- το σπίτι όμως το κρατήσαμεν για εμάς, δεν το εδώσαμεν. Τους είπα ότι "το κτήμα alright, πάρτετο, αλλά το σπίτι πρέπει να κάτσομεν εμείς". Αλλά μετά που ο γιός μας μπορούσε και ξέβαινε μέσα στα οικονομικά του [ήταν πιασμένος οικονομικά] λέει, "μπαμπά θα σας αγοράσω ένα οικόπεδο, θα σας κάνω

σπίτι και να μου αφήσετε το [πατρικό] σπίτι". 'Εντάξει, γιε μου, δεν υπάρχει πρόβλημα."

Είχαμε και την κόρη. Η κόρη, αυτή την στείλαμε στο πανεπιστήμιο. Όμως εξέχασα να αναφέρουμε [ότι] για ενάμιση χρόνο υποχρεωθήκαμε να αφίσουμε το μπλόκο [κτήμα] να πάμε στο Adelaide γιατί η κόρη, ναι μεν ήταν καλή [ικανή] αλλά δεν μπορούσε μόνη της, δεν ήθελε να μείνει μόνη της, και αναγαστήκαμεν να πάμεν εμείς πίσω της. Είχαμεν και το μπλόκο και εδουλεύαμεν. Επηγάιναμεν και ερχόμασταν και είχαμεν και την κόρη στο πανεπιστήμιο, και πήρα μαγαζί, φρουτάδικο στο Adelaide. Η κόρη επήγαινε πανεπιστήμιο, πήραμεν [και] σπίτι με ενοίκιον. Τελείωσεν και αυτή το πανεπιστήμιο. Όταν ετελείωσεν δεν ήθελε να μείνει στο Adelaide μόνη της. Λέει, "θέλω να έρθω μαζί σας". Εντάξει, ήλθε μαζί μας, έκατσε κανένα χρόνο, ως που να βρει δουλειά. Βρήκεν δουλειά, βρήκεν τρεις δουλειές, όχι μιαν δουλειάν να πούμεν, και τα κατάφερεν και επήγεν εις το council στην [τοπική δημοτική] βιβλιοθήκη [όπου] δούλεψεν κάπου 22 χρόνια. Τώρα έκαμεν και αυτή το σπίτι της. Τους έδωσα εγώ λεφτά, από αυτά που περισέψαν, σαν προκαταβολή, τους αγόρασα το οικόπεδο, μερικά, να πούμεν, και για το σπίτι, έκαμναν και αυτοί το σπίτι τους εδώ, και μετά έκανε την κόρη. Εμεγάλωσεν η κόρη, πάει πανεπιστήμιο τώρα, και αναγκαστήκανε να μετακομίσουν γιατί δεν άφηνε την κόρη μόνη της. Άφησε το σπίτι εδώ, το νοικιάζει, νοίκιασε διαμέρισμα στο Adelaide, η κόρη [της] πάει πανεπιστήμιο, και δουλεύει και η κόρη [μας] τώρα. Ο άνδρας της δουλεύει μέσα στην μαρκέτα. Επήρε ..... κάνει το μεσιτέμπορο. Αυτή [η κόρη μας], από την δουλειά που είχεν εδώ, πήγε στο Adelaide, βρήκεν δουλειά στην Commonwealth [τράπεζα]. Έτσι είναι και τα τρία τα παιδιά μας εντάξει.

Και εσείς εδώ πέρα έχετε ένα υπέροχο σπίτι με έναν παράδεισο, κήπο. Πιο καλό κήπο δεν νομίζω να έχω δει ποτέ. Και το έχετε βάλει και μες το Rose Festival του Renmark κάθε χρόνο. Συγχαρητήρια και στους δυο σας που έχετε υπέροχο σπίτι.

Πριν τελειώσουμε θα ήθελα να σε ρωτήσω, όταν έφυγες από την Κύπρο κοίταζες πίσω και τί σκέφτηκες;

Χαράλαμπος Μπήκαμε στο πλοίο, ήταν οι δικοί μας έξω, τους εβλέπαμε, στενοχωρηθήκαμε αλλά δεν μπορούσαμε να κάνουμε και διαφορετικά.

Αρτεμης Ήλθαμε για πέντε χρόνια. "Μην κλαίτε", λέει αυτός "και σε πέντε χρόνια θα είμαστε πίσω".

Χαράλαμπος --- αν μπορούσαμε και διαφορετικά!

Όλοι μας ερχόμαστε για λίγα χρόνια αλλά όλοι μας, ακόμη, εδώ είμαστε.

Χαράλαμπος Η αλήθεια [είναι ότι] ήλθαμε και η επιθυμία μας ήταν για να γυρίσουμε πίσω αλλά όπως έγιναν ύστερα τα πράγματα, που μεγαλώνουν τα παιδιά, παντρεύονται τα παιδιά, κάνουν σιν οικογένεια εδώ, δεν μπορείς να κάνεις διαφορετικά.

Όταν εφύγατε, μέσα στο μυαλό σας, τί φανταζόσαστε να ήταν η Αυστραλία; Πώς την φανταζόσαστε;

Άρτεμης Δεν ηξέραμεν.

Χαράλαμπος Δεν ηξέραμεν το τί ήταν η Αυστραλία!

Άρτεμης Ο κόσμος δεν έφευγεν τότε από τον τόπο του.

Χαράλαμπος Τότε ηξέραμεν ότι η αδελφή μου, η πρώτη που ήλθε, η Ελισάβετ, ήτανε στο Queensland, μετά μετοκομίσασι από εκεί και ήλθαν εδώ στο Renmark. Είχασιν ένα κτήμα και αυτοί. Ηξέραμεν ότι ήταν με γεωργικές δουλειές που ασχολούνταν. Η άλλη πάλι, που ήταν εκεί, εδούλευε μέσα στο εργοστάσιο [φρούτων] Ardmona, [το κονσερβοποιείο]. Αυτές ήταν οι δουλειές που εκάμνασι. Δεν μπορείς να φανταστείς τίποτα. Όταν βρίσκεσαι σε μία δύσκολη στιγμή εκεί θα πεις θα κάνω ότι είναι, και ότι είναι της τύχης.

Αυτό είναι. Και όταν εφτάσατε εδώ πέρα, τώρα που είσατε τόσα χρόνια στην Αυστραλία, πώς την βλέπετε την ζωή;

Άρτεμης Πολύ ευχαριστημένοι είμαστε γιατί δίνουν ευκαιρίες στα παιδιά εδώ, το κράτος, και άμα θέλουν να προχωρήσουν, προχωρούν, και είμαι πολύ ευχαριστημένη που έκαμα καλά παιδιά.

Χαράλαμπος Και τα παιδιά μας καλά είναι, και οι νύφες μας πολύ καλές και ο γαμπρός μας.

Είναι τίποτα άλλο που δεν έχουμε πει, πριν τελειώσουμε;

Δεν ξέρω, αν νομίζεις ότι κάτι που πρέπει να πούμε.

Εάν εσείς σκέπτεστε κάτι το σπουδαίο [να συμπληρώσετε], πριν τελειώσουμε.

Χαράλαμπος Το μόνο που δεν είπαμε, που αφήσαμε το γέρο, τον πατέρα μου, εκεί --

Α ναι, αφήσατε γονείς πίσω;

Άρτεμης Ναι, αφήσαμέν τον εκεί στο σπίτι μας, που είμαστε στη Λάπηθο. Δεν θέλησε να έλθει μαζί μας αυτός. Λέει πηγαίνετε να σώσετε τα παιδιά και εγώ είμαι

ηλικιωμένος, θα ψηλώσω τα χέρια μου, λέει, και δεν θα με πειράξουν. Ενώ έπεφτε [να κοιμηθεί] 14 μήνες πάνω σε ένα τραπέζι, σε ένα καφενείο, [που είχαν συγκεντρώσει και τους άλλους που είχαν διώξει από τα σπίτια τους]. Τόλμησε μία μέρα να πάει στο σπίτι, να δει, και εκεί τον πιάσανε και του σπάσαν το χέρι, γιατί τόλμησε να πάει να δει το σπίτι μας. Αυτά. Έχουμε ακόμα ένα που στενοχωρήθηκα, και είμαι στενοχωρημένη ως τώρα, ένα αγνοούμενο παιδί στην Κύπρο, του αδελφού μου. Είχε πεθάνει ο αδελφός μου νέος, 32 χρόνων, και μας τον άφησε και το μεγαλώσαμε εμείς αυτό το παιδί και τον χάσαμε. [Ακόμη αγνοούμενος του πολέμου. Ήταν 19 χρονών και έκανε τη θητεία του στο στρατό όταν έγινε ο πόλεμος]. Δεν στενοχωρήθηκα για τα σπίτια, για τα πράγματα, τίποτα, μόνο για αυτό το παιδί και για τον κόσμο, τους γειτόνους, όλους όσους χάσαμε από τον πόλεμο έτσι άδικα. Και μου έμεινε στην μνήμη αυτό το κακό, αυτό που ακούγαμε την πρώτη ημέρα, τους πυροβολισμούς, τα αεροπλάνα, τα πλοία και τα πουλιά να κλαίουσιν --- Παναγία μου, ο κόσμος να φωνάζει. Αυτό έμεινε μέσα στο μυαλό μου. Δεν μπορώ να το βγάλω, ως τώρα. Άμα το θυμηθώ τρέμω, δεν μπορώ.

Σας ευχαριστώ, πάρα, πάρα πολύ.

Και εμείς σε ευχαριστούμε.